

Crtice z đurđevečki Peski

MARIJANA ŠARAC

Svati

– Ido svati!

Razliježu se cijelom ulicom dječji glasovi. Ne stižemo se ni dobro obući, a već trčimo s ostalom djecom do uličnih vrata jer čujemo i mi mužiko koja se približava. Snijeg škripi pod nogama, zubato sunce sja, ledene svijeće titraju s krova, bajs duboko udara takt, gusle gude, cimbalo odgovara, svati jujuču. Približava se svečana kolona koja prati mladoženju i mladu. Na čelu barjaktar, onda mladenci. Nije lako štrekati – ići u taktu s glazbom. Jao mladenki koja pogriješi korak! Cijelo selo će drugi dan govoriti da ne zna štrekati. Mladenka je u bjelini s dugim šlajerom. U rukama joj veliki buket bijelih ruža od svile sa zelenim asparagusom i bijelim svilenim trakama. Vitice i trake vise skoro do zemlje. Mladoženja ima na glavi šešir okičen asparagusom. Na kaputu, blizu srca ružmarin s ružicom. U ruci mu staklenka rakije s koje visi trak trobojnice.

Iza mladenaca štrekaju klencerice i klenceri (mlade djevojke i mladići). Klencerice su u blijedoplavim dugačkim haljinama, a na glavi im ružica u asparagusu. I one imaju buketeće, ali puno manje od mladenkinog. Svaki klencer isto nosi trobojnicom okičenu staklenku s rakijom. Iza njih idu podsnejalje s muževima (mlade udane žene) s prekrasnim vezenim poculicama na glavi na kojima se gizda velika mašna. Iza njih mužikaši. Joj, pa to su Lengeri! Najbolji mužikaši! Popevaju poznatu svoju pjesmu »Podravino, moja mila«, sviraju marša. Sneje podcikavaju, muški isto!

Udaje se ona sirotica z Dolne vulice. Preklani je otišla u Njemačku na rad. Do-

sta ih je onda otišlo. Sirota, njezini su jako siromašni. Kućica samo što se nije srušila. Tko bi nju oženil? Sad se vratila sa zaručnikom, našim čovjekom iz Slavonije i pripravili su velike svate. Svima će pokazati da više nije sirotinja. Neka! Budu napravili veliku novu kuću. Vraćaju se poslije vjenčanja natrag u Njemačku.

Cijelu se noć pleše i svira. Mi curice, baka nas je dopratila, navirujemo se kroz prozore unutra. Dok su svati, prozori su otvoreni, feringe (šlingani zastori) razmaknuti da se vidi okičena prva iža (prednja soba s ulične strane). Sanjamo o pečenju i kolačima koji miriše na stokovima uz zid, a onda zamisli, dolaze gazdarice na vrata i dijele nam kolače i bombone. Tu je vani ispred kuće puno svijeta i djece. Stari piju rakiju. Domaćini ih nude iako nisu u svatovima. Takav je običaj! Svi se moraju veseliti! Jedino su pravi gosti unutra. Oni darivaju poslije ponoći mladence. Mi ne moramo dati ništa. Dosta je što smo tu. Nas curice zadirkuju dečki pa bježimo od njih i skrivamo se iza ograde. Kad se udaje tražeći nas, opet se vraćamo i gledamo velike kako plešu sve dok nam se noge ne smrznju na snijegu. Kasno je. Polako idemo kući i sanjamo do jutra svate u toplom krevetu.

Crna zima

Bilo mi je oko šest godina. Nisam bila dobro. Spavalo mi se, a nisam mogla spavati, boljelo me grlo, nisam mogla disati. Nisam mogla jesti, ni gutati, plakalo mi se. Baka je rekla – siročče, kak goriš! To se tako umire, mislila sam. Stari su ljudi baš

tako govorili. Kad se netko teško razboli, ne može više jesti, gutati, piti vina, disati! Dobije vrućicu i umre! A ja sam dobila vrućicu! Baka mi je najprije masirala noge raskijom. Nije pomoglo. Još više sam gorjela. Onda me zamotala u mokru plahtu. Vrištala sam. Došla je susjeda Korenka pred večer. Živjela je već dugo sama. Muž joj je poginuo u ratu, Drugom svjetskom kao domobran. Puno je toga ona znala o svemu i svima. Bila je kod svakoga pomalo i prenosiła novosti od kuće do kuće posebno zimi kad više nije bilo posla, a brzo se smračilo i dugo je trajala večer. S preslicom pod rukom brzo bi namatala pređu na klupko i pripovijedala o svemu.

–Treba se malu zatoplit! – rekla je. – Dok se preznoji, bo ji bolje.

Jedva sam disala. Drhtala od zime. Sad me baka zamotala u suhu plahtu, pa u najlon, pa u deku. Na to mi je pod noge stavila vrući crijep zamotan u krpu. Pokrila me poplunom i još stavila na sve debeli jastuk. Isprva mi se činilo ugodno, ali samo kratko. Teret me pritiskao. Nisam imala zraka. Grozno sam se osjećala. Stvarno sam mislila da ću umrijeti. Počela sam cviliti da se znojim kako bi me otkrila. Sama nisam mogla ništa jer su mi i ruke bile čvrsto zamotane uz tijelo. Pogledala je i rekla da se strpim dok se ne počnem znojiti. Dugo, dugo sam tako plakala. I onda sam se počela znojiti. Baka me oslobodila, stavila mi je suhu plahtu, maknula strašni najlon, jastuk, deku! Na peći je ispekla u lončiću šećer, zalila ga mlijekom i naredila mi da to popijem. Bilo je strašno vruće i slatko. Ipak sam popila. Preslatko mlijeko. I začudo, zaspala.

Svanulo je jutro. Bake i djeda nije bilo u kuhinji gdje se zimi boravilo i spavalo. Ustali su rano kao uvijek pomusti i nahraniti krave, očistiti štalu, naliti svinjama napoj, pustiti kokoši iz kokošinjca i baciti im žito da zoblju, očistiti snijeg do ulice, uz kuću i plot do susjedove kuće da staza bude prohodna. Obukla sam se i odvukla do prozora uz peć. Tu je bila klupica na koju sam se popela i gledala na susjedovo dvorište i preko plotu na ulicu. Snijeg je na-

padao do koljena, susjedi su ga čistili i probijali stazu uz kuće, djeca su se grudala i vukla sanjke veselo. A ja sam samo gledala kroz prozor cijelu zimu. Činilo mi se cijelu crnu zimu.

Kunja (kuhinja)

Sve kuće u našoj Gupčevoj ulici gledaju na cestu koja vodi na sjever prema jelicu i na jug do Kajićevoga mosta. Po gradnji slične jedna drugoj kao i po rasporedu soba. Dva su najvažnija ulična prozora iz iže, velike sobe. Zove se i prva iža. U njoj sve započinje i završava. Svadba i smrt. Ples i plač. Radost i suze. Tu se verestvuje i svadbuje. Ispraća i dočekuje. Soba za trenutak, za pokazivanje da se vide slike svete obitelji, Marije i Isusa, šlingani jastuci na krevetu, izrezbareni ormari s uredno složenom rubeninom, stolnjacima, plahnama i prelijepim jastučnicama, stol na kome je vezeni stolnjak, posvećena svijeća i raspelo, drugo je na zidu uz veliko ogledalo okićeno šarenim papirnatim ružicama, na ormaru dvije tri dunje... Pod je od nabijene zemlje kao i u ganjku (hodniku) iz kojega se ide u malu ižicu (sobicu za staru majku), komoru (ostavu ili smočnicu) i kunju (kuhinju).

Ganjek ima bar jedan prozor koji gleda na jug ili istok pa je u njemu uvijek svjetlo. Uz prozor se zeleni asparagus, zimi i perlargonije i krizanteme u loncu izvađene iz vrta da duže cvatu. Vani bi ih ofurio prvi mraz. Vrata na sjevernoj strani vode u kujnu. Kunja je život. Trajanje i hod. Dugo i naporno nošenje tereta s osmijehom na licu ili pjesmom na usnama. Bakinim usnama. Toplim i nježnim kad me poljubi u čelo i nastavi raditi pjevajući. Tako je lijepo pjevala! Tada još nismo imali radio ni slušali »želje i pozdrave«, popularnu večernju emisiju. To je došlo kasnije. Djed je bio sretan što smo dobili svjetlo – prvu žarulju iznad kuhinjskoga stola.

Sve kuće, s lijeve i desne strane ulice, imaju kunju na istoj, sjevernoj strani s prozorom na susjedno dvorište. S naše prozor

gleda na Ištvaničevo dvorište, a s Štefšine na naše. Danju su feringe (zavjese) uvijek razmaknute da se vidi što se radi u kuhinji i na dvorištu. Ako su navučene, zna se da nešto nije u redu sa susjedama. Ali to je kratkoga vijeka. Čim treba nekoga drugog ogovarati, razmiču se feringe, otvara prozor i zove susjeda. S tog se prozora lijepo vidi ulica, doduše malo ukoso, nekoliko susjednih kuća i dio puta, sasvim dovoljno da se zna tko prolazi i kojim poslom ide. Tu provodim vrijeme kad pada kiša, ili sam bolesna pa ne smijem van. Kasnije, kad porastem, uz prozor ću vesti otisnuti uzorak platna da se izvježbam u poslu.

– Žensko mora navek nekaj delati, roke ne smedo biti besposlene – govori moja baka. Tu sam do škole, a kasnije – veli baka – boš tu sako leto i zimo i od tod peš v gimnazijo. To je moj pravi dom. Na klupici ispod prozora.

Uz prozor, s lijeva, stoji zidana peć s velikom četvrtastom pećnicom na kojoj se suše narezane jabuke i kruške za zimu jer je tu uvijek toplo, kiseli mlijeko u čupicama ili diže kruh u struganki (drvenoj posudi) pokrivenoj bijelom krpom. Kraj peći ispod prozora je sanduk za drva s poklopcem. Na njemu se sjedi kao i na klupici s druge strane. Tu moj djed u dugim zimskim večerima trijebi kukuruz u košaru i potiče vatru, a mi se, moja sestra i ja, igramo s kocenima slažući visoke kule. S desne strane od prozora je stalaža (polica) za tanjure, lončiče, zdjele, lonce za kuhanje staklenke i čaše. Stalaža ima na vrhu dvije ladice. U jednoj leže igle, gumbi, konic, mali čekić za orahe i kliješta, ostali je alat u štali, a u drugoj nekakvi papiri, molitvenik i kalendar »Danica«, jedina prava knjiga. U molitveniku baka ima prelijepe svete sličice koje nedjeljom gledam dok ona čita »Danicu«.

Na sredini drvenoga stropa ispod glavne grede, a iznad stola visi električna lampa s tanjurom. Prije je tu gorjela petrolejka, ali kako je stigla struja, petrolejku djed sa sobom nosi samo u štalu ili vješa na kola kad se vraća noću iz vinograda. Pod žutim svjetlom koči se prosti drveni ku-

hinjski stol, a uz njega klupe s obje strane i jedan štokrl (stolica bez naslona). Na drugom štokrlu u kutu kuhinje stoji kanta s vodom u vedrici (limenoj kanti) i lončićem zavezanim za nju špagom da ne padne na pod. Pod je od drvenih dasaka i pere se svake subote navečer vodom iz korita kad se svi okupamo. Najprije mene baka okupa i stavi u krevet spavati, onda djed opere baki leđa polijevajući ih toplom vodom pa se ona opere, a zatim ona njemu opere leđa polijevajući ga iz lonca na peći. Kad se presvuku u čisto rublje, djed izlijeva vodu po podu, baka ga četkom dobro izriba pa sve miriši po sapunu. Korito se makne u komoru (ostavu). Komore se jako bojim jer ima velike drvene ljestve koje vode na tavan gdje se čuva kukuruz i pšenica, vise slanina i kobasice s rožnica, a tamo borave Mraki koji noću kloparaju po drvenom stropu. Ne znam kako se djed ne boji ići noću s petrolejkom po kukuruz na tavan. Valjda je on veći od njih, a i jači. Zato me ne pusti ni po danu da se ja penjem na tavan. Tko zna, možda bi oni za mnom došli i u kunju kad sam sama, a onda...

Dva drvena kreveta naslanjaju se na suprotne kuhinjske zidove. U jednom spavam ja, sama ili sa sestrom. Ona je starija i ide u školu pa dolazi ovamo na praznicima. Na drugom spavaju dedo i baka. Ponekad baka danju razmakne jastuke da se igram na raspredjenom krevetu. Između kreveta ima puno mjesta pa se vide vrata prema ganjku. Mala su to vrata sa staklenim prozorom na gornjoj polovici. Tako se vidi tko dolazi. Vide se iz kuhinje i velika vanjska drvena vrata s čvrstom željeznom rezom, sigurnom od svih provalnika, tativa i krampusa koji noću traže malu djecu. Zato mogu mirno zaspati. Ja u jednom krevetu, lijevo od vrata, djed i baka u drugom, desno. Nitko noćas ne će u kuhinju. Sutra je nedjelja. Baka prva ustaje i oblači se za misu pa me budi. Umivam se hladnom vodom u struganki, baka me češlja i veže mi veliku mašnu na kosu.

– Baš si lijepa i gizardava – veli baka.

Gizardavo odlazimo na misu.